

strategija razvoja slovenije

Slovenija

jutri

Sodobna
socialna država

Kje smo danes

Slovenija se med državami članicami Evropske unije uvršča med države z ugodnimi razmerji na trgu dela, v sistemu socialne zaščite ter relativno tudi po doseženi življenjski ravni, tveganju revščine in dohodkovni neenakosti. Življenjski standard se izboljšuje, stopnja tveganja revščine in dohodkovna neenakost se zmanjšujeta in sta med najnižjimi v Evropski uniji.

Slovenski sistem socialne zaščite je prebivalcem v devetdesetih uspešno blažil tranzicijske šoke. Sistemi socialne zaščite so bili precej prilagojeni potrebam in v današnjih razmerah prebivalcem omogočajo relativno dobro zaščito. Zdravstveno zavarovanje in zdravstveno varstvo kažeta razmeroma ugodne rezultate, ob visokem deležu sredstev za zdravstvo v bruto domačem proizvodu (BDP) in povečevanju stroškov kot predvideni posledici staranja prebivalstva pa se povečuje potreba po čim učinkovitejši porabi sredstev. Dostop do dobrin in storitev javnih služb se izboljšuje, vendar pa je treba odpraviti še kar nekaj pomanjkljivosti. Predvsem so problematični: izključenost dela prebivalstva iz zdravstvenega zavarovanja, predolge čakalne vrste pri zdravstvenih storitvah, neenotno urejena skrb za ljudi, ki potrebujejo dolgotrajno oskrbo, itd.

Po zadnjih dostopnih podatkih je Slovenija leta 2003 v okviru javnega financiranja namenjala za socialno zaščito 24,8 % svojega BDP, medtem ko so države Evropske unije v istem obdobju za socialno zaščito v povprečju namenile 28 % BDP.

Javnofinančne obremenitve še niso nesprejemljive, vendar projekcije kažejo, da se bodo kot posledica staranja prebivalstva lahko hitro povečevale. Sisteme bo zato treba še naprej prilagajati prihodnji demografski strukturi (pokojninski sistem je že bil prenovljen bolj dolgoročno). S staranjem prebivalstva se spreminja tudi relativna teža posameznih sistemov. Zaradi povečevanja števila zelo starih ljudi se povečuje potreba po dolgotrajni oskrbi. V sistemu pokojninskega zavarovanja se za sedanjost in prihodnost aktivno generacijo pritisk blaži s podaljšano aktivnostjo in dodatnimi organiziranimi zavarovanji, kar naj bi v prihodnosti zagotavljalo primerne dohodke ob upokojitvi.

Gibanja na trgu dela so pozitivna: stopnja zaposlenosti se povečuje in se približuje 66 %, stopnja brezposelnosti počasi upada, prilagodljivost trga dela se z uporabo instrumentov začasnega in delnega zaposlovanja povečuje. Problem še naprej ostaja strukturna brezposelnost, zlasti pri starejših, še vedno relativno visoka neprilagodljivost v povezavi z varovanjem zaposlitve v delovni in drugi zakonodaji ter premajhen obseg

vseživljenjskega učenja. Obstaja neskladje med kadri, po katerih povprašujejo delodajalci, in ponudbo na trgu dela. Prav tako je visok tudi delež dolgotrajno (več kot eno leto) brezposelnih, kar dokazuje, da je trg dela premalo prilagodljiv in da težko najdeš službo, ko jo enkrat izgubiš. Delež brezposelnih je visok tudi med mladimi, kar kaže na to, da ne nastane dovolj novih delovnih mest in je oteženo zaposlovanje prvih iskalcev zaposlitve.

Sistem socialnih transferjev (različnih socialnih pravic iz javnih sredstev) je obsežen, zapleten in prebivalcev marsikdaj ne spodbuja k delu. V Sloveniji poznamo več kot 100 vrst socialnih pravic, ki se zdaj uveljavljajo pri različnih službah. Prav tako je tudi dohodek, ki se upošteva pri ugotavljanju upravičenosti do socialnih pravic, opredeljen različno. Na upravičenost le pri manjšem številu pravic vpliva premoženje upravičenca. Različno so opredeljeni tudi družinski člani ali člani gospodinjstva, kar prav tako vpliva na odločitve o pravicah. Nepreglednost sistema uporabnikom omogoča, da različno predstavijo lastne razmere in nemalokrat zamolčijo nekatere podatke. Zaradi tega se od prosilcev zahteva vedno več potrdil, kar seveda vodi do nezadovoljstva pri strankah.

Večina socialnih transferjev so pravice v obliki denarnih prejemkov. Usklajevanje denarnih prejemkov poteka različno, in sicer glede na cene življenjskih potrebščin, zjamčeno plačo, čisto plačo, povprečne čiste plače na zaposlenega v Republiki Sloveniji, izhodiščno plačo v negospodarstvu, plače v gospodarstvu, referenčne cene, razpoložljiva sredstva v proračunu države, nosilca socialnega zavarovanja ali lokalne skupnosti. Tako različni in neustrezni načini usklajevanja socialnih transferjev ustvarjajo nekatere nelogičnosti oziroma nepravilnosti in postavljajo v dvom vzdržnost financiranja.

Prebivalcem, ki ostanejo brez sredstev za preživljanje, je zagotovljen minimum sredstev za preživetje s pravico do denarne socialne pomoči. Večina prejemnikov denarne socialne pomoči je brezposelna. Med njimi najhitreje raste skupina prejemnikov z višjo in visoko izobrazbo, to so mladi in prvi iskalci zaposlitve. Mnogi brezposelni dejansko ne dobijo ustreznega dela, neustreznega ali neprimernega dela pa jim po sedANJI zakonodaji ni treba sprejeti. Ljudje, ki delajo in si sredstva za življenje ustvarjajo z lastnim delom, ocenjujejo pasivnost dela zmožnih prejemnikov socialnih pomoči kot krivičnost.

Kaj želimo doseči

Socialne reforme zajemajo štiri bistvena področja, in sicer:

- področje trga dela, na katerem želimo zlasti povečati prilagodljivost, spodbuditi zaposlovanje in povečati aktivnost in zaposlenost;
- področje socialnih transferjev, pri čemer je naš prvi cilj sistem, ki bo bolj motivacijski za delo in hkrati bolj socialno pravičen;
- področje pokojninskega sistema, na katerem želimo povečati spodbude za aktivnost in hkrati zagotoviti dolgoročno vzdržnost sistema ter povečati obseg dodatnega pokojninskega zavarovanja;
- področje zdravstvenega sistema, na katerem bo ključno zagotoviti, da ob naraščajočih stroških ne bo treba zniževati doseženega standarda javnega zdravstva, zato bo nujno učinkoviteje upravljati obstoječe vire na makro- in mikroravni.

Na vseh navedenih področjih ne gre za spremembe, ki bi pomenile žrtvovanje socialne države ali krčenje pravic, temveč za oblikovanje pravičnejše in dolgoročno vzdržne socialne države, ki bo hkrati ljudi spodbujala k večji aktivnosti. Spremembe so nujne predvsem zaradi globalizacije in staranja slovenske družbe. Oboje zahteva prilagoditev socialnih sistemov, ne le pri nas, ampak v vseh evropskih državah.

Socialni transferji

Namen sprememb pri socialnih transferjih je poenostaviti in poenotiti zelo razvejan sistem različnih socialnih pravic, ki omogoča včasih neutemeljeno kopičenje pravic in ustvarja razmere, ko posamezniki zaradi njihove morebitne izgube ali zmanjšanja niso zainteresirani za zaposlitev. Z reformo sistema socialnih transferjev in trga dela želimo ustvariti okolje, ki bo spodbujalo ljudi k aktivnosti in v katerem bodo ljudje lažje in hitreje našli delo, hkrati pa bodo uživali tudi potrebno raven socialne zaščite. Temeljna sprememba, ki jo želimo doseči na tem področju, je spodbujanje brezposelnih oseb in prejemnikov socialnih transferjev za aktivno iskanje dela in razvijanje njihovih sposobnosti ter za sprejemanje tudi občasnih in začasnih zaposlitev, pa tudi drugih oblik dela, ki ne pomenijo zaposlitve, pomenijo pa aktivnost.

Preglednejši in enostavnejši sistem socialnih transferjev bo omogočil, da bodo pomoč dobili tisti, ki so je res potrebni, preprečiti pa je treba danes pogosto izkoriščanje in zlorabe sistema socialnih pomoči.

Povezovanje evidenc

Povezovanje evidenc prinaša hitrejšo in kakovostnejšo odločanje pristojnih služb, večjo preglednost in lažje spremljanje sprememb. Pri tem je treba zagotoviti tudi sledljivost poizvedb in tako omejiti možnost izvajalcev za zlorabo dostopa do podatkov.

Vse na enem mestu

Centri za socialno delo bi postali vstopne točke po modelu »vse na enem mestu«. Tako bi odločali o več pravicah in zagotavljali osnovne informacije tudi za pravice, o katerih sicer neposredno ne odločajo. S tem bi dosegli enostavnost in preglednost postopkov ter racionalizacijo porabe sredstev.

Poenotenje elementov, ki vplivajo na odločitve o socialnih pravicah

Nelogičnosti v sistemu ter prilagajanje podatkov ureditvi, ki je za posameznika pri konkretni pravici najugodnejša, se bodo odpravili z enotno opredelitvijo vseh oziroma večine socialnih pravic.

Poenotenje postopkov usklajevanja višine socialnih prejemkov

Praviloma naj bi se v prihodnje vsi denarni prejemki usklajevali enako, in sicer večina na podlagi rasti cen življenjskih potrebščin, nekateri pa na podlagi rasti plač.

Povečanje možnosti za aktivnost in preprečevanje pasti brezposelnosti in neaktivnosti

Ukrepi naj bi ustvarili dodatne možnosti za aktivnost brezposelnih. Pristojnost ugotavljanja aktivnosti in pripravljenosti za delo bi v celoti prenesli na urade za delo. Denarna socialna pomoč bi bila v prihodnje namenjena le osebam, ki:

- so delovno nesposobne,
- ne morejo najti nobenega dela,
- sicer delajo, vendar so njihovi dohodki prenizki za preživetje,
- resnično nimajo nobene možnosti, da bi preživele s svojim delom.

Spodbujanje in omogočanje vseživljenjskega učenja

Temeljni namen je izboljšanje možnosti posameznika na trgu dela, saj so ravno nezadostna, neustrezna in nedokončana izobrazba ter pomanjkljivost znanja, veščin in usposobljenosti glavni razlogi za slabšo zaposljivost.

Povečanje prilagodljivosti trga dela in lažje zaposlovanje

Odpraviti je treba ovire in strahove delodajalcev pred novim zaposlovanjem. Brezposelne in zaposlene je treba spodbujati, da se pogumneje odločajo za prekvalifikacije in si tako izboljšajo zaposlitvene možnosti ter tudi socialno varnost.

Kako bomo to dosegli

S povezovanjem evidenc se bo zmanjšalo obremenjevanje občanov. Tako bo odločanje o pravicah hitrejše in kakovostnejše, zmanjšala pa se bo tudi možnost zlorab. Sistem ene vstopne točke bo naredil uveljavljanje socialnih pravic učinkovitejše in enostavnejše. Namesto več obiskov na občini, uradu za delo ipd. bo po novem zadoščal le obisk na centru za socialno delo. Enotna opredelitev in upoštevanje dohodka, premoženja, družinskih članov itd. pa bosta prispevala h kakovostnejšemu in pravičnejšemu odločanju, večji sistemski urejenosti ter vzdržnosti financiranja. Da bi preprečili dolgotrajno brezposelnost

in pasivnost brezposelnih oseb, se uvaja obveznost brezposelnih oseb, da po šestih mesecih brezposelnosti sprejmejo zaposlitev, za katero se zahteva tudi do dve stopnji nižja izobrazba od tiste, ki jo brezposelna oseba sicer ima. Neupravičena odklonitev ponujene zaposlitve ali dela bo povzročila ukinitve denarne socialne pomoči za šest mesecev. Tako bodo njeni prejemniki pridobivali delovne navade in izkušnje, izboljšali socialno vključenost v družbo in bodo z delovno aktivnostjo splošno družbeno koristni. Delodajalec, ki bo zaposlil dolgotrajno brezposelno osebo (prejemnico denarne socialne pomoči), bo lahko od države dobil subvencijo v višini 1,5 milijona SIT.

Vlada RS bo oblikovala in razvila motivacijske programe, ki bodo zaposlene spodbujali k ponovnemu vključevanju v formalno in neformalno izobraževanje, ali pa v programe, ki zvišujejo raven pismenosti. Prav tako bo uvedla spodbude za podjetja, ki vlagajo v izobraževanje in usposabljanje svojih zaposlenih, še posebej tistih, katerih delovno mesto bi bilo zaradi neustrezne izobrazbe lahko ogroženo. Poseben poudarek bo namenjen pridobivanju izkušenj, izpopolnjevanju znanja in povečanju zmožnosti za večjo zaposljivost.

Vlada RS želi zmanjšati tudi ovire za zaposlovanje za nedoločen čas, pospešiti zaposlovanje s skrajšanim delovnim časom in druge oblike prilagodljivega dela. S preoblikovanjem študentskega dela študentje ob vstopu na trg dela ne bodo več brez formalnih delovnih izkušenj. Predvidenih pa je tudi manj reguliranih poklicev in s tem več možnosti za zaposlitev.

Izračuni, ki so nastali ob pripravi Jesenskega poročila in delovnega zvezka 12/2005 (UMAR 2005), kažejo, da bo zaposlenost z reformami rasla skoraj odstotno točko hitreje, hkrati pa se bo tudi brezposelnost hitreje zmanjševala. Vlada RS pričakuje, da bo leta 2008 12.000 več zaposlenih in 15.000 manj brezposelnih, kot če reform ne bi bilo. Prav tako se predvideva, da bo do leta 2010 35.000 več delovnih mest in 25.000 manj brezposelnih, do leta 2013 pa 50.000 delovnih mest in 35.000 manj brezposelnih.

Tako kot celotna Evropa se tudi Slovenija srečuje z demografskimi spremembami, ki se kažejo v podaljševanju življenjske dobe prebivalstva in zmanjševanju števila rojstev. Tem spremembam je treba poleg socialnega sistema prilagoditi tudi zdravstveni in pokojninski sistem.

Zdravstveni sistem

Glavni izziv zdravstvenega sistema je iskanje ravnotežja med naraščajočimi potrebami po zdravstvenih storitvah in zmogljivostjo zdravstvenega sistema.

V zdravstvenem sistemu je zato potrebno učinkovitejše upravljanje obstoječih virov in oblikovanje spodbud za racionalno vedenje ponudnikov in uporabnikov zdravstvenih storitev, kar bo namreč omogočilo boljše zadovoljevanje dejanskih potreb z danimi sredstvi.

Vizija slovenskega zdravstvenega sistema je vzpostavitev celovitega, varnega, kakovostnega, preglednega in učinkovitega zdravstvenega sistema, kar je osnovni pogoj za varno mobilnost državljanek in državljanov v sistemu.

Cilji pri delovanju zdravstvenega sistema so:

- zagotoviti čim boljšo dostopnost do zdravstvenih programov ob upoštevanju solidarnosti in socialne pravičnosti kot osnovnih vrednot;
- zagotoviti stroškovno učinkovitost celotnega sistema zdravstvenega varstva;
- zagotoviti celovito kakovost zdravstvenih storitev, vključno z interdisciplinarno obravnavo bolnika;
- zagotoviti dolgoročno finančno vzdržnost in stabilnost sistema zdravstvenega varstva ter
- zagotoviti enoten ter povezan informacijski sistem.

Kako bomo to dosegli

Za uresničitev zastavljenih ciljev, kakovostnejše in učinkovitejše zdravstvo ter zagotavljanje najboljših možnosti za zdravje je treba cilje zdravstvene politike načrtovati in presojeti na podlagi merljivih kazalnikov, treba je prilagoditi sistem obveznega zdravstvenega zavarovanja ter izboljšati delo izvajalcev javne zdravstvene službe.

S prilagoditvami sistema obveznega zdravstvenega zavarovanja bo zagotovljena dolgoročno finančna in socialna vzdržnost zdravstvenega sistema.

Obseg in pravice iz sredstev obveznega zdravstvenega zavarovanja se bodo prilagajali razpoložljivim sredstvom skladno z evropskimi standardi.

Z izboljšavami pri delu izvajalcev javne zdravstvene službe se bodo povečali učinkovitost zdravstvenega sistema ter obseg in kakovost izvajanja zdravstvene službe. Za racionalnejšo uporabo omejenih virov v zdravstvu bomo izboljšali upravljanje razpoložljivih virov in kadrov. Pripravili bomo potrebno analizo možnosti za privatizacijo, vstopanje zasebnega kapitala oziroma zasebnega dela v bolnišnice oziroma celotni zdravstveni sistem.

Država bo zagotovila javno službo v preventivnem zdravstvenem varstvu na primarni, sekundarni in terciarni ravni. Vzpostavljene bodo razmere za delovanje učinkovitega strokovnega nadzora ter varovanja bolnikovih pravic. Zagotovljena bo tudi ustrezna horizontalna in vertikalna povezanost zdravstvenega sistema, da bi dosegli kakovostno, racionalno in predvsem pravočasno oskrbo bolnikov.

Nova ureditev je predvidena za dolgotrajno oskrbo starejših, pa tudi vseh drugih, ki so je potrebni. Nov sistem naj bi odpravil sedanjo nepovezanost služb in zagotovil vsem enake pravice in enako možnost dostopa do storitev.

Pokojninski sistem

Po podatkih Statističnega urada RS (leto 2005) je med vsemi prebivalci Slovenije že dobra četrtina upokojencev. Povprečno število zavarovancev iz obveznega zavarovanja se iz leta v leto povečuje in je tako leta 2005 znašalo že 845.842 oseb. Projekcije prebivalstva kažejo, da se bo v razvitih državah (tudi v Sloveniji) delež prebivalstva, starega 65 let in več, v prihodnjih 50 letih predvidoma podvojil in bo znašal skoraj tretjino vsega prebivalstva.

Spremembe v demografiji (daljša življenjska doba, nizka rodnost ipd.) ter s tem povezane socialno-ekonomske razmere nazorno kažejo tudi podatki o rasti števila upravičencev do pokojnin ter dejstvo, da se število zaposlenih, ki vzdržujejo enega upokojenca, vse bolj znižuje (leta 2004 je bilo razmerje med zavaranci in prejemniki pokojnin 1,7 : 1).

Pokojninska reforma iz leta 2000, ki je bila sprejeta s soglasjem vseh socialnih partnerjev, bo nekatere ukrepe uresničila šele leta 2024, ko bodo dokončno znani tudi vsi njeni učinki. Dolgoročne projekcije generacijskih računov sicer že kažejo, da sedanja pokojninska reforma pozitivno vpliva na finančno vzdržnost in stabilnost pokojninskega sistema, zato jo je treba nadaljevati do njene izpolnitve.

Čeprav imamo med državami Evropske unije še vedno najmanjšo zaposlenost starejših oziroma najmanjšo povprečno starost ob izstopu s trga dela, so ukrepi pokojninske reforme od 1999 do 2005 prinesli zvišanje povprečne upokojitvene starosti za 2,2 leti. Zaradi učinkov sprememb v starostni strukturi prebivalstva, zlasti v obdobju po letu 2020, pa bo čutiti povečane pritiske na financiranje pokojninskih izdatkov iz javnih sredstev.

Kako bomo to dosegli

Za dolgoročno uresničevanje zastavljenih ciljev bodo zato potrebne korenite reforme pokojninskega sistema. S predlaganimi ukrepi v Strategiji razvoja Slovenije želimo zagotoviti primerne in vzdržne pokojnine, tako da bomo:

- povečali število zavarovancev v celotnem prebivalstvu ter zagotovili finančno vzdržen pokojninski sistem, ki ohranja model medgeneracijske solidarnosti (zgodnejše vključevanje mladih, daljše ostajanje v zaposlitvi starejših);
- podaljšali aktivno obdobje vsakega posameznika;
- dodatno prilagodili pokojninski sistem trenutnim razmeram in prihodnjim gibanjem.

V okviru svežnja reform, ki ga je sprejela Vlada RS, so dodatnemu izboljšanju okolja za preživetje varne in aktivne starosti namenjeni ti ukrepi:

- povečanje spodbud za daljše ostajanje v aktivnosti;
- zagotavljanje plačevanja prispevkov za pokojninsko zavarovanje od vseh vrst prihodkov posameznika in na ta način povečanje višine prispevkov v pokojninsko blagajno;
- oblikovanje ustrezne kombinacije socialne sprejemljivosti in ekonomske vzdržnosti v obveznem pokojninskem zavarovanju;
- sistemska ločitev kolektivnega in individualnega zavarovanja;
- uvedba dodatnih spodbud za prostovoljno pokojninsko zavarovanje.

Z ukrepi želi Vlada RS starejši generaciji omogočiti, da bi tudi po upokojitvi lahko živela polno in bogato življenje ter istočasno sodelovala pri trajnostnem razvoju države.

Več informacij:

- Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve: <http://www.mddsz.gov.si/>
- Ministrstvo za zdravje: <http://www.mz.gov.si/>
- Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije: <http://www.zpiz.si>
- Okvir gospodarskih in socialnih reform za povečanje blaginje v Sloveniji: <http://www.vlada.si//util/bin.php?id=2005122710110054>
- Slovenija jutri! <http://www.slovenijajutri.gov.si/>

Publikacija Sodobna socialna država je sestavni del komunikacijske strategije Vlade RS. Z njo želimo prispevati k obveščenosti o izvajanju Strategije razvoja Slovenije in razumevanju posledic gospodarskih in socialnih reform za življenje v državi.

Izdajatelj: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstvo za zdravje, Služba Vlade RS za razvoj in Urad Vlade RS za informiranje
Založnik: Urad Vlade RS za informiranje
Oblikovanje in prelom: Pristop, d. o. o.
Lektoriranje: Generalni sekretariat Vlade RS, Služba za prevajanje, tolmačenje, redakcijo in terminologijo
Tisk: Mond Grafika, d. o. o.
Naklada: 20.000
September 2006

Urad vlade za informiranje

Gregorčičeva 25
1000 Ljubljana
Slovenija

www.slovenijajutri.gov.si